

ÚVODNÍ ANALÝZA SITUACE V ODVĚTVĚ VINAŘSTVÍ V ČR OD ROKU 1989

R. Šperková, J. Duda

Došlo: 30. června 2009

Abstract

ŠPERKOVÁ, R., DUDA, J.: *Preliminary situation analysis of wine production industry in the Czech Republic since 1989*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2009, LVII, No. 6, pp. 287–296

External environment factors influencing Czech wine production industry went have been significantly changing in the past 20 years. Objective of this paper is to identify and describe selected external environment factors influencing this industry.

Changes in the Czech Republic in 1989 significantly influenced all industries in the Czech economy, including wine production. The most significant include the transition from planned socialistic economy to the market economy, establishment of the Czech Republic (January 1, 1993), entrance European Union (May 1, 2004). For the wine production industry it brought for example opening the domestic market to competition, simplifying international trade with EU-member countries, stabilization of the area of vineyards including the ban on their extension, establishment of the Wine Fund, establishment of non-governmental organisations supporting activities of wine producers (e.g. Union of wine producers of the Czech Republic, National Wine centre, Moravín, Partnership foundation), etc. Significant changes can be found also in the field of wine-marketing and promotion of wines. Wines from the Czech Republic are sold in foreign markets and achieve awards within international trade fairs and wine exhibitions, Czech Republic organises wine trade fairs, e.g. Vinex or Wine and distilled products, Wine fund have registered the trademark „Svatomartinské víno“ (St. Martin Wine), etc. Other significant factors identified within macro-environment analysis include continuous changes in wine production technology. Here we can expect that in the future, there will grow the use of PET bottles, which could replace the classical glass bottles, just as it happened in the soft-drinks production industry. Changes happened also in the field of legislature, and were connected with updating the law on winegrowing and wine production, change of the VAT to 19%, cancellation of the consumption tax on wine or new titles of subsidies.

Also the buyer behaviour goes through a gradual development and it is influenced by many factors. Therefore the paper includes statistical evaluation of dependence between the average monthly wages and wine consumption. Calculated values show a semi-strong positive linear dependence of these two factors.

STEPE analysis, statistical evaluation of dependence, wine production industry, average monthly wages, wine consumption

Rok 1989 patří mezi významné mezníky v historii České republiky (ČR). Období mezi 17. listopadem a 29. prosincem roku 1989 je označováno jako Sametová revoluce a je charakteristické řadou změn, které vedly k pádu komunistického režimu a přeměně politického zřízení na základě demokratických principů. ČR prošla od roku 1989 významnými změnami, které se dotkly všech odvětví ekonomiky včetně vinařství. Mezi nejdůležitější lze uvést přechod od plánovaného socialistického hospodář-

ství k tržnímu, změnu Československé socialistické republiky na Československou federativní republiku a její následné rozdělení na samostatnou Českou republiku a Slovenskou republiku (k 1. 1. 1993), vstup do Evropské unie (1. 5. 2004).

Na odvětví vinařství mělo významný vliv především otevření domácího trhu pro konkurenci, usnadnění mezinárodního obchodu s členskými zeměmi EU zrušením celních a kvótních opatření a sjednocení dovozu a vývozu do (z) nečlenských

zemí, kde EU vystupuje jako jeden celek uplatňující zásady společné obchodní politiky (Šperková, Duda; 2008). Vstup do EU měl za následek, že výměra vinic se stabilizovala a zatím ji nelze zvyšovat.

Cílem práce je identifikovat vybrané klíčové faktory makroprostředí odvětví vinařství se zaměřením na jejich vývoj od roku 1989 a statisticky ověřit, zda výše průměrné měsíční mzdy má vliv na spotřebu vína.

MATERIÁL A METODY

Pro dosažení cíle byly použity dvě metody: STEPE analýza a metoda statistického měření závislosti. Obě se v manažerské praxi využívají, ale každá vychází z jiných předpokladů a zohledňuje jiné faktory působící na danou oblast.

STEPE analýza

Podle Tiché a Hrona (2006) je STEPE analýza jednoduchým, a přesto efektivním nástrojem k ohodnocení vlivu faktorů globálního prostředí na podnik. Jejím smyslem je formulovat odpovědi na následující otázky (Koontz, Weihrich; 1998):

1. Které z vnějších faktorů mají vliv na podnik?
2. Jaké jsou možné účinky těchto faktorů?
3. Které z nich jsou v blízké budoucnosti nejdůležitější?

Pomocí STEPE analýzy tak lze pozitivním způsobem ovlivnit úvahy o směru řízení organizace, protože přináší managementu podniku širší pohled na situaci organizace v daném odvětví. Jednotlivé vnější vlivy jsou analyzovány v rámci následujících oblastí (Koontz, Weihrich; 1998):

- Sociální prostředí – Sociální vlivy mohou ovlivnit chování firem a měnit potřeby a přání zákazníků. Výrazně ovlivňují celkový charakter poptávky, poptávky k výrobkům i reklamě. Zahrnují faktory, které souvisejí se způsobem života lidí včetně životních hodnot. Předmětem analýzy je demografie, distribuce příjmů, mobilita obyvatelstva, životní styl, úroveň vzdělání a přístupy k práci a volnému času atd.
- Technologické prostředí – Nové technologie vznikající ve vnějším prostředí mohou firmu ovlivňovat dvěma způsoby. Dochází ke změnám ve stávajících produkčních a dalších činnostech firmy nebo k výraznému ovlivnění charakteru produktů a služeb poskytovaných organizací. Technologické vlivy zahrnují faktory, které souvisejí s vývojem výrobních prostředků, materiálů, procesu a know-how. Předmětem analýzy jsou vládní výdaje na vědu a výzkum, nové objevy, vynálezy a patenty, transfer technologií, míra zastarávání výrobních prostředků atd.
- Ekonomické prostředí – Toto prostředí zahrnuje faktory, které souvisejí s toky peněz, zboží, služeb, informací a energií. Předmětem analýzy je například trend vývoje HDP, životní cyklus podniku, nabídka peněz, úroková míra, inflace, nezaměst-

nanost, dostupnost energie a náklady na ni apod. Organizace by měla nepřetržitě sledovat a analyzovat vývoj důležitých makroekonomických ukazatelů, eliminovat případné hrozby a využívat příležitosti.

- Politicko-právní prostředí – Zahrnuje vliv vládních a politických orgánů a odborových organizací, které formulují určité požadavky ve formě zákonů, vyhlášek a předpisů. Analýza se zde týká stability vlády, regulace zahraničního obchodu, daňové politiky, monopolní legislativy atd.
- Ekologické – Zahrnuje vlivy spojené s ochranou životního prostředí, inovacemi produktů, procesů, firemní kultury a organizační strategie dle růstu ekologického povědomí u zákazníků a využití tržních příležitostí pro tzv. zelené produkty.

Statistické měření závislosti

Statistickou závislost klasifikujeme jako závislost číselných znaků (korelaci) a závislost slovních znaků (kontingenci). Veškeré závislosti můžeme rozdělit na závislosti příčinné a závislosti zdánlivé. Smysl zkoumat má pouze závislost příčinnou. Zde vystupuje jeden jev jako příčina – nezávislá proměnná (X) a druhý jako účinek – závislá proměnná (Y). Příčinné závislosti číselných znaků lze klasifikovat podle různých hledisek (Minařík, 2000):

- závislosti jednostranné a oboustranné (vždy však vzájemné),
  - závislosti přímočaré a křivočaré,
  - závislosti lineární a nelineární,
  - závislosti párové a mnohonásobné.
- Každá závislost číselných znaků má dva vzájemně neoddelitelné atributy (vlastnosti), a to průběh závislosti a intenzitu závislosti. Závislost podle Dufka (1997) můžeme zkoumat na dvou typických úlohách (prostředkem grafické prezentace úloh o měření závislosti číselných znaků je korelační diagram):
- regresní úloha je úloha o jednostranné závislosti s řízenou nezávislou proměnnou (často dokonce s pravidelně odstupňovanými hodnotami),
  - korelační úloha je úloha o oboustranné závislosti s oběma pozorovanými proměnnými.

VÝSLEDKY

Makroprostředí je podle Dedouchové (2001) charakterizováno stavem ekonomiky, který pak ovlivňuje schopnosti podniků dosáhnout odpovídající výkonnosti. Pro účely zkoumání a analýzy makroprostředí se nejčastěji využívá klasifikace složek makroprostředí označovaná jako STEPE (nebo někdy ve změněném pořadí složek PESTE) analýza (Pošvář, Erbes; 2002).

STEPE analýza

Sociální prostředí

V roce 2008 žilo podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) v České republice asi 10,43 milionu obyvatel (viz Tab. I), což je oproti roku 1989 nárůst

o 0,65%. Počet lidí vzrostl o 67 435 obyvatel, hlavně díky migraci. ČSÚ předpokládá, že počet lidí bude růst do roku 2030, potom by měl mírně klesat. Tento předpoklad počítá s tím, že hlavní úlohu budou stále hrát migranti. Podle ČSÚ má na růst populace také vliv neustále se zvyšující porodnost, kdy se do roku 2025 předpokládá její plynulý růst, a to až na 1,72 dítěte na ženu. Nyní je to asi 1,5 dítěte. Potom by měla porodnost klesat, a to do 40. let, kdy začnou rodit současné silné ročníky. Ženy by měly mít první dítě o dva roky později než v současnosti. V roce 2008 měly ženy první dítě v průměru ve 27 letech. Dle názoru autorů by tento růst populace měl mít v budoucnu příznivý vliv na růst spotřeby vína.

Vzdělanostní struktura populace ČR starší 15 let se vyznačuje vysokým počtem osob se středním vzděláním, ve kterém převažují ženy a v kategorii střední vzdělání bez maturity převažují muži. Podíl osob se základním vzděláním (popř. bez vzdělání) soustavně klesá a naopak vzestupný trend je u podílu vysokoškolského vzdělání. V této kategorii je významný růst vysokoškolsky vzdělaných žen (12,2% v roce 2008 oproti 5,4% v roce 1993), u mužů je tento růstový trend výrazně pomalejší. Přesto je podíl vysokoškolsky vzdělaných osob stále nižší než v zemích EU. Zde je nutné podotknout, že v ČR nebyl až do roku 2001 rozšířen bakalářský stupeň vysokoškolského vzdělání. V jiných zemích OECD byl tento typ vzdělávání zaveden již dříve. Průměrná délka vzdělávání se od roku 1999 prodloužila z 15,5 roku na 16,5 roku v roce 2008. Dá se předpokládat, dle názoru autorů, že rostoucí podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí společně se společenskými uzancemi v konzumaci vína má vliv na rostoucí spotřebu vína v ČR (viz Tab. II).

Vzhledem ke zvyšující se životní úrovni jsou zákazníci ochotni zaplatit více finančních prostředků za kvalitní vína z domácí produkce a levná dovezená stolní vína se tak mohou v budoucnu dostat do pozadí zájmu. Tento trend však v současné době spíše

stagnuje vlivem ekonomické krize. Víno se ke konečnému spotřebiteli dostává prostřednictvím prodejců, mezi něž patří hlavně supermarkety, specializované obchody (vinotéky) a restaurace. V menší míře je distribuce vykonávána prostřednictvím přímého prodeje vinařů, dealery, internetovým prodejem, formou vlastních prodejen dovozních firem a aukcí vín.

Technologické prostředí

Technologický rozvoj, reprezentovaný novými poznatky a technikami, může vést ke změně stávajících produkčních kapacit a dalších činností firmy. V odvětví vinařství je velmi důležitá kvalita distribuované produkce, která by měla být podpořena výzkumem v oblasti vinařství a vinohradnictví.

Před rokem 1993 (vznikem samostatné České republiky) existoval Komplexní výzkumný ústav vinohradnictví a vinařství v Bratislavě se sítí výzkumných stanic. Po rozpadu ČSFR docházelo k postupnému utlumování rozsahu výzkumných úkolů, až byl ústav v roce 1993 úplně zrušen. Šestnáctiletá absence Státního výzkumného ústavu se již viditelně projevila ve stavu oboru, jelikož v současné době probíhá velmi sporadicky a nahodile pouze výzkum prostřednictvím různých grantových agentur v působnosti Ministerstva školství ČR a Ministerstva zemědělství ČR (Heimlich, 2003). V současné době se navrhuje vytvoření Národního výzkumného vinařského centra, jehož činnost by měla být zaměřena na oblast ekonomickou, protože je perspektivně nevyhnutelné zabývat se vztahy mezi náklady a příjmy podnikání v oboru. Dále by se mělo zaměřit i na oblast pěstitelskou, založenou na ověřování a hledání nových, vhodnějších pracovních postupů a způsobů vedení, a také na oblast zpracovatelskou soustředěnou na zkoušení nových metod a postupů.

Pro výrobu kvalitního vína je důležitá kvalita hroznů, která se na výrobě kvalitního vína podílí z více jak padesáti procent než následné zpracování

I: Počet obyvatel v Českých zemích (současná Česká republika)

Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel
1989	10 362 257	1994	10 336 162	1999	10 282 784	2004	10 206 923
1990	10 362 740	1995	10 330 759	2000	10 272 503	2005	10 234 092
1991	10 308 682	1996	10 315 353	2001	10 224 192	2006	10 266 646
1992	10 317 807	1997	10 303 642	2002	10 200 774	2007	10 322 689
1993	10 330 607	1998	10 294 943	2003	10 201 651	2008	10 429 692

Zdroj: Český statistický úřad

II: Vývoj roční spotřeby vína (l-osoba⁻¹) v ČR

Rok	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Spotřeba vína	13,7	14,8	15,3	11,4	12,5	12,5	13,5	14,8	14,8	15,0	15,3	15,4	15,4
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Spotřeba vína	15,8	15,9	16,0	16,1	16,1	16,2	16,2	16,3	16,5	16,8	17,2	18,5	-*

Zdroj: Český statistický úřad

Poznámka: * Údaje za rok 2008 nebyly k dispozici

hroznů, byť i nejmodernějšími technologiemi. V ČR existuje trend modernizace, aplikace nových způsobů výroby vína, investuje se do nových výrobních a informačních technologií. K výrobě vína se využívají nerezové materiály, protože dřevo použité na vinařské sudy se hůře udržuje a je drahé. V současné době dle Bublíkové (2009) jsou na českém trhu z obalů nejvíce preferovány skleněné láhve (38 %), jen o něco menší podíl má víno v krabicích (33 %). Obliba krabic jako obalu je mimo jiné ovlivněna nízkou cenovou hladinou takto prodávaných, nejčastěji méně kvalitních vín. S velkým odstupem následují vína ze sudů (19%) a v PET lahvích (10 %). Podíl oblíbenosti PETlahví je velmi malý a zákazníci mají kvalitní vína spojena především se skleněnými lahvemi (Bublíková, 2007). Novinkou je víno v plechovkách, v obalech s větším objemem BiB (bag-in-box) o objemu 3,5 a 10 litrů, jejichž speciální ventil zabráňuje zpětnému pronikání vzduchu.

V oblasti zátek jsou novinkou zátky syntetické s otvorem sloužícím k řízenému okysličování vína, šroubovací zátky z kovu a zátky ze skla, které v mnoha ohledech předčí zátky korkové, odpadá hlavně nebezpečí načichnutí vína. S novými materiály zatím nejsou zkušenosti při archivaci vín a neví se, zda bude možné udržet kvalitu vína i za deset let, proto 80 % produkce využívá klasické korkové zátky.

V rámci technologického pokroku nelze opomenout vývoj nových odrůd vína. Pokud jsou státem uznané jako vhodné pro pěstování ve vinařských oblastech ČR, jsou zapsány do Státní odrůdové knihy. V roce 2008 dle Bublíkové (2008) do ní byly zapsány tři nové modré odrůdy (Cerason, Fratava, Sevar) a jedna bílá odrůda révy vinné (Rinot).

Ekonomické prostředí

Ekonomické síly lze charakterizovat základními makroekonomickými veličinami jako je míra inflace, míra nezaměstnanosti nebo hrubý domácí produkt (HDP). Ty signalizují, zda ekonomika prochází obdobím mírného hospodářského růstu (expansion), který přináší užitek v podobě rostoucí poptávky a snadší dostupnosti investičního kapitálu,

nebo obdobím poklesu (recese), kdy poptávka klesá, roste nezaměstnanost a zmenšují se zisky.

Česká ekonomika, stejně jako celý svět, v současné době čelí světové finanční krizi, která je důsledkem hypoteční krize v USA. Názorů na konec krize je hned několik, ale většinou se shodují v časovém horizontu během let 2010 a 2011.

Inflace

Inflace je obecně definována jako růst cenové hladiny, tedy charakterizuje míru znehodnocování měny v přesně vymezeném časovém období. Míra inflace je vyjádřena přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Víno je ve spotřebitelském koši, ze kterého se vypočítává index spotřebitelských cen, zastoupeno 0,7444794%. Se zvyšováním inflace si mohou spotřebitelé za stejný objem finančních prostředků koupit méně zboží. V roce 2008 stoupla inflace na 6,3 % (viz Tab. III). To mělo negativní vliv na poptávku po kvalitním víně. Se zvyšující se inflací objem prodeje tohoto produktu klesá a zájem spotřebitelů se orientuje na levnější, méně kvalitní vinařské produkty.

HDP

Hrubý domácí produkt (HDP) je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za dané období na určitém území. Tento ukazatel se používá v makroekonomii pro určení výkonnosti ekonomiky. Není ale vyjádřením bohatství dané společnosti. Vyjadřuje pouze přírůstek tohoto bohatství za dané období (obvykle za jeden rok), v jehož rámci se měří. V mezinárodních srovnáních se častěji používá HDP na obyvatele (HDP na hlavu) a je jedním z hodnotících kritérií při rozdělování objemů prostředků EU na podpory vinařství pro jednotlivé členské země. Za rok 2008 se HDP zvýšil o 3,5 % po růstu o 6,5 % v roce 2007 (viz Tab. IV). Česká ekonomika si ve 4. čtvrtletí roku 2008 udržela meziroční růst DPH o 0,7 %, ve srovnání s předchozím čtvrtletím však HDP pokleslo o 0,9 %. Pokles HDP může negativně ovlivnit trendy spotřeby vína.

III: Vývoj míry inflace v %

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Míra inflace	1,4	9,7	56,6	11,1	20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Míra inflace	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	3,9	4,7

Zdroj: Český statistický úřad

IV: Meziroční přírůstek HDP v %

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Přírůstek HDP	4,5	-1,2	-14,2	-11,6	-0,5	0,6	2,2	5,9	-0,8	-1,0	0,5
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Přírůstek HDP	3,3	3,1	2,0	2,9	2,8	6,0	6,4	6,5	3,5	3,3	3,1

Zdroj: Český statistický úřad

Nezaměstnanost

Za nezaměstnaného je považovaná osoba schopná pracovat, která však nemůže najít placené zaměstnání. V roce 2008 byla míra nezaměstnanosti na úrovni 5,45%, čímž poklesla oproti roku 2007, kdy činila 6,62% (viz Tab. V). Na nezaměstnanost má také vliv současná ekonomická krize. Tento vliv je však patrný pouze ve srovnání míry nezaměstnanosti za jednotlivé měsíce 2009. V únoru stoupla míra nezaměstnanosti až na 7,4% z lednových 6,8%. V březnu dosahovala již 7,7%, což je nejvyšší úroveň za poslední dva roky. Rostoucí míra nezaměstnanosti se samozřejmě promítá i do odvětví vinařství. Horší uplatnitelnost absolventů vinařských škol na trhu práce otevírá nesporné výhody pěstitelům hroznů a výrobcům vína, kteří mohou získat vysoce kvalifikovanou a relativně levnou pracovní sílu. Negativním důsledkem tohoto vývoje je pokles kupní síly potencionálních zákazníků.

- podpora vybudování kapkové závlahy v ovoc. sadech, chmelnicích a vinicích,
- podpora zpracování zemědělských produktů,
- podpora ozdravování polních a speciálních ploidin,
- speciální poradenství pro rostlinnou výrobu,
- podpora evropské integrace nevládních organizací.
- Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond – Svoji činnost zahájil v roce 1994. Hlavní činností fondu je poskytování podpor ve formě dotací úroků a garancí části jejich jistiny úvěrů v ekonomicky návratné podnikatelské záměry v rámci programů Zemědělec a Půda (ke dni 25. 4. 2007 došlo ke změně programů oproti dřívějším letům). Dne 9. 3. 2009 vláda schválila dva další programy poskytování podpory tímto fondem (Provoz a Zpracovatel). Tyto programy bude možno využít nej-

V: Roční vývoj míry nezaměstnanosti v %

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Míra nezaměstnanosti	-*	0,81	4,10	2,66	3,51	3,23	4,06	3,92	4,28	6,04	8,54
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2005	2006	2007	2008
Míra nezaměstnanosti	9,02	8,54	9,15	9,90	9,19	8,97	8,13	6,62	5,45	9,02	8,54

Zdroj: Český statistický úřad

Poznámka: * Ukazatel nebyl sledován

Politické a legislativní prostředí

Jedná se o skupinu zákonů, předpisů a legislativních opatření, které mají na organizace vliv. Odvětví vinařství v ČR je v rámci politiky a legislativy ovlivňováno mnoha faktory, mezi něž patří dotační politika, podpora nevládních organizací, kontrola jakosti vína, daňová politika, vinařské právo a zákon o vinohradnictví a vinařství, licenční a subvenční politika atd.

Dotační politika

V současné době existuje v ČR mnoho druhů podpor, ať už ze strany státu, Evropské unie nebo nevládních institucí:

- Státní podpory z prostředků ČR – Podpora státu je omezena na podporu z rozpočtu ministerstva zemědělství a je stanovena zásadami pro poskytování dotací na základě § 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Za rok 2007 bylo celkem vyplaceno 67 752 538 Kč z podpůrných programů, za rok 2008 to bylo už jen 16 348 413 Kč. Výrazný pokles celkové výše podpory v roce 2008 oproti roku 2007 je způsobený především tím, že v oblasti podpory zpracování zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti potravinářského průmyslu byla v roce 2007 poskytnuta podpora více než 51 milionů Kč na 64 projektů, v roce 2008 bylo vyplaceno jen o něco více než 4 miliony Kč na dva projekty. V roce 2008 byly poskytnuty následující druhy státní podpory pro víno a révu vinnou (Bublíková, 2009):

dříve v roce 2010.

- Podpora Vinařského fondu – Vinařský fond byl zřízen zákonem č. 50/2002 Sb. Nyní je role Vinařského fondu definována zákonem č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství (v platnosti od 28. 5. 2004). Fond podporuje mimo jiné marketing vína, rozvoj vinařské turistiky a informuje veřejnost o vinohradnictví a vinařství. Zjednodušeně se dá Vinařský fond charakterizovat jako příspěvková organizace, do které přispívá každý registrovaný vinař (z 1 litru vína 50 haléřů a 1× ročně 350 Kč za hektar vinice), stát i kraj. Vybrané peníze se používají na reklamu prodeje vína (např. komunikační kampaň značky „Vína z Moravy, vína z Čech“ a „Svatomartinské“), podporu vinařských akcí či přednášek pro vinaře. Příjmy fondu v roce 2008 dosáhly částky 59 632 323 Kč a výdaje 77 044 180 Kč.
- Podpory z prostředků EU – Na režim uvolňování prostředků ze zdrojů EU se vztahuje vládní nařízení č. 245/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem. Na rok 2009 obdržela ČR od EU dotace na restrukturalizaci vinic ve výši 3 miliony EUR (původně měla ČR obdržet pouze 1,6 milionu EUR). Od 1. 5. 2004 jsou poskytovány následující druhy podpor:
  - podpora soukromého skladování vína, hroznového moštu, zahuštěného hroznového moštu a rektifikovaného moštového koncentráту,

- podpora na užití hroznů, hroznového moštu a zahuštěného hroznového moštu k výrobě hroznové šťávy,
- podpora na užití zahuštěného hroznového moštu a rektifikovaného moštového koncentrátu ke zvýšení obsahu alkoholu vinařských produktů,
- podpora destilace,
- podpora na restrukturalizaci a přeměnu vinic.

Podpora nevládních organizací

- Agrární komora ČR – Je to zastřešující nevládní organizace v zemědělství, která je členěna na sněmovnu všeobecnou a sněmovnu společenstev. Jedním z členů sněmovny společenstev je i Svaz vinařů České republiky, který byl založen 24. 6. 1993 ve Velkých Bílovicích jako Českomoravská vinohradnická a vinařská unie (ČMVVU) a v roce 2004 byl přejmenován na Svaz vinařů České republiky (SV ČR). Tato organizace sdružuje právnické a fyzické osoby podnikající ve vinařství v rámci ČR a zájmové organizace drobných vinařů. Snaží se prosazovat práva vinařů, na úrovni vlády, poskytuje poradenskou činnost a pořádá různá školení a odborné semináře (Šperková, Gurská, Vránová; 2007). Chrání tak zájmy pěstitelů hroznů a výrobců vína prostřednictvím jednotné organizace jak v ČR, tak i v zahraničí.
- Národní vinařské centrum, o.p.s. – Tato obecně prospěšná společnost byla založena v prosinci 2001 jako jeden z cílů projektu Rozvoj vinařství na jižní Moravě financovaného z prostředků EU (program PHARE) a prostředků Ministerstva zemědělství ČR. Cílem organizace je podpora vín z ČR prostřednictvím soutěže Salon vín, vydávání odborné literatury, pořádání školení a seminářů a úzká spolupráce s Vinařským fondem.
- Moravín – Jedná se o svaz moravských vinařů založený v roce 1964. Svaz nabízí poradenské služby malým a středním vinařům v oblasti výsadby vinic, pěstování a ošetřování révy vinné, při výrobě vína, vedení vinařské evidence, problémech s vinařskou legislativou a poskytování dotací.
- Nadace partnerství – Nadace vznikla v roce 1991 za účelem poskytování a zprostředkování informací a služeb pro trvale udržitelný rozvoj komunit, obcí a jejich partnerů a podporuje ekologické projekty ve všech regionech ČR. Společně s pěti sesterskými nadacemi v Bulharsku, Maďarsku, Polsku, Rumunsku a na Slovensku je součástí Asociace Environmental Partnership. Nejvýznamnější programy a projekty, na kterých Nadace Partnerství spolupracuje, jsou: Greenways Praha – Vídeň, Krakov – Morava – Vídeň Greenways, Využití opuštěných železnic pro budování cyklostezek v ČR a Greenways – Moravské vinařské stezky.

Kontrola jakosti vína

Je prováděna Státní zemědělskou a potravinářskou inspekcí (SZPI). Kontrolovány jsou vzorky vín tuzemských i z dovozu. Kontrolují se převážně

vína v prodejních sítích, méně v restauracích. SZPI vydává osvědčení o kvalitě vína určeného pro export. Při posuzování jakosti vína je nutné se zaměřit i na jeho zdravotní nezávadnost. Z tohoto důvodu byla v laboratořích SZPI dlouhodobě sledována vína z hlediska výskytu cizorodých látek, které mohou ohrožovat zdraví člověka. Na základě výsledků monitoringu vybraných cizorodých látek ve víně z ČR i vybraných vzorcích dovoзовého vína bylo možno konstatovat, že z hlediska zdravotní nezávadnosti se jedná o nerizikovou komoditu (Tomšík, Sedlo, Šperková; 2007).

Daňová politika

Daňovou politiku upravuje zákon 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, účinný od 1. 5. 2004. Stanovuje sazbu daně z přidané hodnoty u vína na 19%. Na základě zákona č. 129/1999 Sb. byla s platností od 1. 7. 2000 zrušena spotřební daň z vína ve výši 2,5 Kč.litr⁻¹, byla ponechána pouze u vín šumivých, perlivých, dezertních a dezertních kořeněných v původní výši 2 340 Kč.hl⁻¹. Spotřební daň je uvalena na vinařské meziprodukty, činí 2 340 Kč.hl⁻¹.

Vinařská legislativa

Vinařskou legislativu upravuje od 17. 7. 2008 zákon č. 311/2008 Sb., kterým se mění původní zákon č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství, dále ji upravuje vyhláška stanovující podoblasti obce a tratě č. 324/2004 Sb., nařízení vlády o provádění některých věcí společné organizace trhu s vínem (restrukturalizace) č. 245/2004 Sb., vyhláška Ministerstva zemědělství ČR k podporám z Vinařského fondu č. 97/2006 Sb. Vzhledem k tomu, že ustanovení obsažená v nařízeních EU jsou v členských státech přímo platná a nelze je přepisovat do národního předpisu, zákon upravuje pouze specifické záležitosti ČR a záležitosti vyplývající z nařízení EU. Z důvodu lepší srozumitelnosti jsou v zákoně obsaženy odkazy na konkrétní předpisy EU. Nejdůležitější v oblasti vinařství jsou Nařízení Rady č. 1493/1999 a Nařízení Komise č. 1227/2000 o společné organizaci trhu s vínem.

Licenční a subvenční politika

Licenční politika je jedním z netarifních nástrojů mezinárodních obchodu. Pomáhá státu bránit domácí trh před nadměrným množstvím zahraničních produktů a podporuje budování dobrého jména domácích produktů ve světě. Po vstupu do EU se musí ČR řídit evropskými směnicemi i v této oblasti a bylo zavedeno vystavování licencí pro země, které nejsou členy EU. Směrnicí, která toto upravuje, je Nařízení Komise (ES) č. 1291/2000 – prováděcí pravidla k režimu licencí.

Od 1. 5. 2004 jsou poskytovány i českým exportérům pro vývoz vína do nečlenských zemí EU vývozní náhrady (subvence). Jejich poskytování se řídí nařízením komise (ES) č. 1481/2005 ze dne 13. 9. 2005 a v ČR spadá pod působnost SZIF. Na subvenci má nárok vývozce vína pouze v případě přidělení vývozní licence. Vzhledem k rostoucímu trendu

globalizace a liberalizace mezinárodního obchodu EU uvažuje o úplném zrušení vývozních subvencí. Toto zrušení by znevýhodnilo vývozce vína z EU na světových trzích, protože by museli prodávat své produkty za vyšší ceny, čímž by postupně ztráceli konkurenceschopnost. Proto takovéto řešení EU podmínila stejným postupem i u ostatních zemí WTO.

Ekologické prostředí

Ekologické vinařství je šetrnější k životnímu prostředí a lidskému zdraví, pečuje o zemědělskou krajinu a zlepšuje sociální vztahy pracovníků a spotřebitelů. Hlavním produktem ekologického vinařství je biovíno.

Biovíno lze produkovat pouze z hroznů sklizených z certifikované vinice. Je to víno vyrobené dle zásad ekologického zemědělství, které je kontrolováno zákonem 242/2000 Sb. a Nařízením Rady EHS č. 2092/91. Jedná se o rozsáhlý soubor opatření, která zahrnují vše od práce s půdou až po samotnou výrobu vína. Mezi nejdůležitější patří: povolení používat pouze ochranné prostředky na bázi elementární síry a mědi, dále některé mikrobiální přípravky, nemožnost používat k hubení plevelů herbicidy a konvenční průmyslová hnojiva. Ze všeobecného hlediska je biovíno považováno za mezi stupeň mezi integrovanou produkcí výroby hroznů a vína a biodynamickým způsobem výroby vína. Z pohledu zdravotnosti produktu se jedná o víno s téměř nulovým zbytkem chemických reziduí. V současnosti existují v ČR podle Svazu ekologických zemědělců pouze čtyři vinařství, která vyrábějí víno v biokvalitě:

- Vlastimil Peřina, Vinný sklep Eben v Lednici – biovíno odrůd Malverina, Laurot, Hibernál.

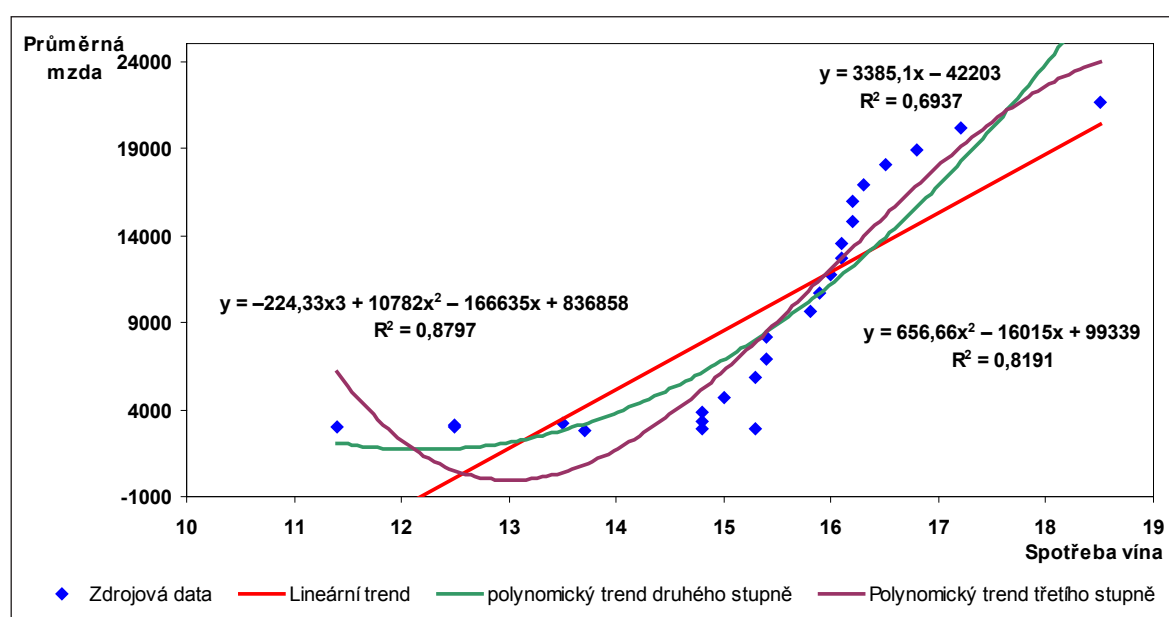
- Josef Abrle z Pavlova, Ekologické hospodářství rodiny Abrlové – biovíno odrůd Pálava, Muškát moravský, Cabernet Moravia, André, Ryzlink rýnský.
- František Mádl z Velkých Bílovic – biovíno Naturvin.
- Miloš Michlovský, Vinselekt v Rakvicích – biovíno odrůd Laurot a Malverina.

Do roku 2012 by jejich počet mohl vzrůst, protože několik desítek vinařů, především z jihomoravských oblastí, nyní prochází třiletým přechodným obdobím, po jehož skončení mohou získat ekologický certifikát. Pokud by všechna získala certifikát, vzrostl by podíl bioúrody z tuzemské révy asi na tři procenta, což je množství stejné jako v Německu.

Měření závislosti

Spotřebu vína ovlivňuje celá řada faktorů, mimo jiné výkyvy počasí, módní trendy, substituty (nejvýznamnějším je pivo), marketingové kampaně atd. V následující části bude provedeno statistické měření intenzity a směru závislosti mezi roční spotřebou vína v l-osoba v ČR (viz Tab. II) a průměrnou hrubou měsíční mzdou zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství v Kč (viz Tab. VI) v letech 1983–2007. Údaje za rok 2008 nemohly být zpracovány, protože v době zpracování článku nebyly ještě k dispozici.

Uvedená data (Tab. II a Tab. VI) jsou zobrazena do Obr. 1 a proložena spojnici trendu, která popisuje strukturu dat. Data jsou postupně proložena lineárním typem trendu (přímka), polynomičtým trendem druhého stupně (parabolou) a polynomičtým trendem třetího stupně. Ke každému typu trendu je vypočítána rovnice regrese a hodnota spolehlivosti (hodnota druhé mocniny korelačního koeficientu).

Zdroj: Práce autorů

1: Vyrovnání vstupních dat lineární, parabolickou a polynomičtými funkcemi

VI: Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v civilním sektoru národ. hospodářství v Kč

Rok	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Průměrná mzda	2 822	2 875	2 920	2 964	3 026	3 095	3 170	3 286	3 792	4 644	5 817	6 894	8 172
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Průměrná mzda	9 676	10 691	11 693	12 666	13 499	14 750	15 911	16 905	18 025	18 940	20 158	21 621	-*

Zdroj: Český statistický úřad

Poznámka: * Údaje za rok 2008 nebyly k dispozici

Nalezení tvaru regresní přímky

Pro popsání struktury dat byl zvolen lineární model. Tento model se skládá pouze ze dvou parametrů, proto $p = 2$. Vstupní soubor má rozsah 25 (údaje jsou brány za roky 1983–2007), tedy $n = 25$. Vztahy mezi jednotlivými proměnnými se v ekonometrických modelech vyjadřují zpravidla regresními rovnicemi (Gorčík, 1987). Pro odhad parametrů byla zvolena metoda dosazení do systému normálních rovnic. Následnou úpravou jsou vypočteny parametry b_0 a b_1 .

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^n Y_i &= nb_0 + b_1 \sum_{i=1}^n x_i \\ \sum_{i=1}^n x_i Y_i &= b_0 \sum_{i=1}^n x_i + b_1 \sum_{i=1}^n x_i^2 \\ \hline 238012 &= 25 b_0 + 382 b_1 \\ 3840197,9 &= 382 b_0 + 5897,04 b_1 \\ \hline b_0 &= -42203 \\ b_1 &= 3385,1 \end{aligned}$$

Regresní přímka má po zaokrouhlení tvar:

$$y' = b_0 + b_1 \cdot x_i$$

$$y' = -42203 + 3385,1 x_i$$

Výpočet míry variability

Celkovou variabilitu vysvětlované proměnné y charakterizuje celkový rozptyl: $s_T^2 = \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2$. Část celkové variability vysvětlenou regresním modelem charakterizuje rozptyl regresních odhadů: $s_R^2 = \sum_{i=1}^n (\hat{Y}_i - \bar{Y})^2$. Nevysvětlenou část celkové variability představuje reziduální rozptyl: $s_E^2 = \sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2 = s_T^2 - s_R^2$. Abychom mohli tyto charakteristiky variability vypočítat, musíme nejprve spočítat aritmetický průměr pro vysvětlovanou y i vysvětlující x proměnnou podle vzorce: $\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$ a odhad modelu podle vzorce: $y' = -42203 + 3385,1 x_i$.

Aritmetický průměr:	$\bar{x} = 15,280$
	$\bar{Y} = 9520,480$
Celkový rozptyl:	$s_T^2 = 992464764,200$
Rozptyl regresních odhadů:	$s_R^2 = 688450850,700$
Reziduální rozptyl:	$s_E^2 = 304029304,270$

Těsnost závislosti ve výběru se zjistí pomocí indexu determinace, který se vypočte podle vzorce: $I^2 = \frac{s_R^2}{s_T^2}$, indexu korelace, který se vypočte podle vzorce: $I = \sqrt{\frac{s_R^2}{s_T^2}}$ a koeficientu korelace (výběrový),

$$\text{který se vypočte podle vzorce: } r_{yx} = \frac{\text{cov}xy}{\sqrt{\text{var}x \cdot \text{var}y}} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}.$$

Pro výpočet koeficientu korelace budeme potřebovat znát hodnotu rozptylu pro vysvětlující proměnnou: $s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$ a vysvětlovanou proměnnou: $s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2$ a dále pak hodnotu kovariance: $s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(Y_i - \bar{Y})$.

Index determinace: $I^2 = 0,694$ Index korelace: $I = 0,833$ Koeficient korelace: $r_{yx} = 0,832$

Podle výše spočítaných hodnot tedy můžeme usuzovat, že mezi spotřebou vína a průměrnou hrubou měsíční mzdou je středně silná přímá lineární závislost.

DISKUSE

Z předchozí analýzy jednotlivých skupin faktorů lze vyvodit následující vlivy na současnou situaci v analyzovaném odvětví vinařství a jejich vývoj v nejbližší budoucnosti:

- Sociální prostředí – Odvětví bude ovlivněno růstem počtu obyvatel (růst počtu potencionálních zákazníků) a změnami ve věkové struktuře obyvatelstva (stárnutí populace bude znamenat zvýšení počtu potencionálních zákazníků pro vinařství). Na konzumaci vína bude mít vliv také dlouhá historická tradice konzumace vína a množství marketingových akcí podporujících domácí produkci. To by se mělo projevit zejména v pokračujícím růstu spotřeby vína i v nadcházejících letech.
- Technické prostředí – Pozitivní vliv na odvětví by měl mít postupný vývoj nových odrůd vína, inovace v obalových možnostech, a také rozvoj informačních a komunikačních technologií, přičemž bude záviset na jednotlivých firmách, do jaké míry dokážou využít jejich potenciálu ve svůj prospěch. Tak jak v jiných odvětvích (především v odvětví nealkoholických nápojů a piva) si PET láhve našly cestu ke spotřebitelům, dá se předpokládat i jejich průnik do odvětví vinařství. Podobný trend se dá očekávat také v oblasti plechových obalů na víno, kdy v současné době probíhají rozsáhlé marketingové kampaně zaměřené především na segment mladých lidí (ve věku 18–25 let).
- Ekonomické prostředí – Růst nezaměstnanosti se může projevit jak v pozitivních směrech (snadnější dostupnost i kvalifikovaných pracovních sil), tak i v těch negativních (důsledkem nezaměstnanosti je pokles kupní síly potencionálních zákazníků).

Vlivem ekonomické krize dochází k růstu inflace a poklesu HDP, což má negativní vliv na celé odvětví. Může docházet k utlumování objemu investic do odvětví a poklesům poptávky po kvalitním víně.

- Politické prostředí – V současné době dochází k postupnému snižování množství poskytnutých podpůrných finančních prostředků ze státního rozpočtu, zatímco výše podpor ze strany EU se zvyšuje. Tento trend je podpořen i současnou ekonomickou krizí. Nevládní organizace se specializují pouze na poradenskou činnost, s výjimkou Vinařského fondu jako poskytovatele podpory na vinařský marketing. Také v oblasti vinařské legislativy dochází k neustálým novelizacím vinařského zákona a tím i jeho postupné harmonizaci s předpisy EU.
- Ekologické prostředí – Rostoucí povědomí veřejnosti o důležitosti ochrany životního prostředí se promítá do „ekologických“ zákonů upravujících ekologické vinařství, jehož hlavním produktem je

biovino. Vzhledem k zvyšujícímu se zájmu spotřebitelů o biopotraviny má i biovino dostatečný potenciál k získání svých stálých zákazníků i do budoucna.

Statistické měření závislosti mezi výší průměrné mzdy a spotřebou vína potvrdilo předpokládanou hypotézu, že mezi těmito faktory existuje závislost. Z vypočtených hodnot lze odvodit středně silnou kladnou lineární závislost. Nižší intenzita závislosti nasvědčuje tomu, že na spotřebu vína má vliv i řada dalších faktorů, jako např. obliba tohoto nápoje u spotřebitelů, společenská prestiž, vývoj cen substitutů (především piva), marketingové kampaně apod.

Nákupní chování konečných spotřebitelů prochází postupným vývojem a je ovlivněno mnoha faktory. Ovšem hlavní změny se týkají rozložení poptávky po různých druzích a typech nápojů, přičemž výsledné objemy nakoupeného vína rostou, což je pro firmy v odvětví vinařství velmi pozitivní.

SOUHRN

Faktory vnějšího prostředí ovlivňující odvětví vinařství v ČR prošly v posledních dvaceti letech výraznými změnami. Cílem tohoto příspěvku je identifikovat a popsat vybrané faktory vnějšího prostředí působící na toto odvětví.

ČR od roku 1989 prošla významnými změnami, které se dotkly všech odvětví ekonomiky včetně vinařství. Mezi nejdůležitější patří přechod od plánovaného socialistického hospodářství k tržnímu, vznik České republiky (k 1. 1. 1993), vstup do Evropské unie (1. 5. 2004). V odvětví vinařství to pak bylo např. otevření domácího trhu pro konkurenci, usnadnění mezinárodního obchodu s členskými zeměmi EU, stabilizace výměry vinic bez současné možnosti je zvyšovat, vznik Vinařského fondu, vznik nevládních organizací podporujících vinařské aktivity (např. Svaz vinařů ČR, o. s., Národní vinařské centrum, o. p. s., Moravín, Nadace partnerství) apod. Výrazné změny jsou patrné také v oblasti vinařského marketingu a propagaci vín. Vína z ČR se prosazují na zahraničních trzích a získávají ocenění na mezinárodních veletrzích a výstavách vín, v ČR se pořádají vinařské veletrhy jako např. Vinex nebo Víno a destiláty, byla zavedena ochranná známka Svatomartinské víno atd. Mezi další významné faktory, které byly v rámci analýzy makroprostředí identifikovány, patří neustálé změny v technologiích výroby vína. Zde je možné předpokládat, že v budoucnu budou více využívány PET láhve, které by mohly nahradit klasické skleněné láhve stejně, jako tomu bylo např. v odvětví nealkoholických nápojů. Změny nastaly i v legislativní oblasti a byly spojeny s novelizacemi zákona o vinohradnictví a vinařství, změnou sazby DPH na 19 %, zrušením spotřební daně na víno nebo novými možnostmi čerpání dotací.

Také nákupní chování konečných spotřebitelů prochází postupným vývojem a je ovlivněno mnoha faktory. Proto je součástí práce statistické měření závislosti mezi výší průměrné mzdy a spotřebou vína. Z vypočtených hodnot lze odvodit středně silnou kladnou lineární závislost mezi těmito dvěma faktory.

STEPE analýza, statistické měření závislosti, odvětví vinařství, průměrná měsíční mzda, spotřeba vína

Příspěvek je součástí řešení výzkumného záměru MSM 6215648904 „Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru služeb v nových podmínkách evropského integrovaného trhu“.

SUMMARY

External environment factors influencing Czech wine production industry went have been significantly changing in the past 20 years. Objective of this paper is to identify and describe selected external environment factors influencing this industry.

Changes in the Czech Republic in 1989 significantly influenced all industries in the Czech economy, including wine production. The most significant include the transition from planned socialistic economy to the market economy, establishment of the Czech Republic (January 1, 1993), entrance to European Union (May 1, 2004). For the wine production industry it brought for example opening the domestic market to competition, simplifying international trade with EU-member countries, stabilization of the area of vineyards including the ban on their extension, establishment of the Wine Fund, establishment of non-governmental organisations supporting activities of wine producers (e.g. Union of wine producers of the Czech Republic, National Wine centre, Moravín, Partnership foundation), etc. Significant changes can be found also in the field of wine-marketing and promotion of wines. Wines from the Czech Republic are sold in foreign markets and achieve awards within international trade fairs and wine exhibitions, Czech Republic organises wine trade fairs, e.g. Vinex or Wine and distilled products, Wine fund have registered the trademark „Svatomartinské víno“ (St. Martin Wine), etc. Other significant factors identified within macro-environment analysis include continuous changes in wine production technology. Here we can expect that in the future, there will grow the use of PET bottles, which could replace the classical glass bottles, just as it happened in the soft-drinks production industry. Changes happened also in the field of legislature, and were connected with updating the law on winegrowing and wine production, change of the VAT to 19%, cancellation of the consumption tax on wine or new titles of subsidies.

Also the buyer behaviour goes through a gradual development and it is influenced by many factors. Therefore the paper includes statistical evaluation of dependence between the average monthly wages and wine consumption. Calculated values show a semi-strong positive linear dependence of these two factors.

The paper is a part of solution of the research plan MSM 6215648904 „The Czech economy in the process of integration and globalization, and the development of agricultural sector and the sector of services under the new conditions of the integrated European market“.

LITERATURA

- BUBLÍKOVÁ, L. a kol., 2007: *Situační a výhledová zpráva. Réva vinná, víno*. Praha: MZe ČR. ISBN 978-80-7084-575-2.
- BUBLÍKOVÁ, L. a kol., 2009: *Situační a výhledová zpráva. Réva vinná, víno*. Praha: MZe ČR. ISBN 978-80-7084-793-0.
- DEDOUCHOVÁ, M., 2001: *Strategie podniku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 256 s. ISBN 80-7179-603-4.
- DUFÉK, J., 1997: *Marketing cesta k úspěchu firmy*, 1. vydání Brno: Cathy, 233 s.
- GROFÍK, R. a kol., 1987: *Štatistika*, 1. vydání Bratislava: Príroda, 520 s. ISBN 64-012-87.
- HEIMLICH, P. a kol., 2004: *Situační a výhledová zpráva. Réva vinná, víno*. Praha: MZe ČR. ISBN 80-7084-276-8.
- HRABĚTOVÁ, S. a kol., 2006: *Situační a výhledová zpráva. Réva vinná, víno*. Praha: MZe ČR. ISBN 8074-508-2.
- KOONTZ, H., WEHRICH, H., 1998: *Management*. 10. vydání Praha: East Publishing, 659 s. ISBN 80-7219-014-8.
- MINAŘÍK, B., 2000: *Popisná statistika II. část*. 1. vydání Brno: MZLU, 107 s. ISBN 80-7157-427-9.
- POŠVÁŘ, Z., ERBES, J., 2002: *Management I*. 1. vydání Brno: MZLU, 156 s. ISBN 80-7157-795-2.
- POŠVÁŘ, Z., ERBES, J. A ŽUFAN, P., 1996: Nejčastější příčiny podnikových krizí a jejich řešení. In: *Strategické přístupy manažmentov k prekonávaniu krízových situácií v poľnohospodársko-potravinárskom komplexu*. Nitra: PEF VŠP v Nitre,
- ŠPERKOVÁ, R., GURSKÁ, S., VRÁNOVÁ, H., 2007: Legislativní dopady na odvětví vinařství. In: *Proceedings of Abstracts of an International Academic Conference on INCREASING COMPETITIVENESS or Regional, National and International Markets Development – New Challenges*. Ostrava: VŠB-TUO, Ekonomická fakulta, s. 46–55. ISBN 978-80-248-1458-2.
- ŠPERKOVÁ, R., DUDA, J., 2008: *Komparace vybraných metod predikce v oblasti exportu a importu vína*. Acta Universitatis agriculturae et silviculturae Mendelianae Brunensis: Acta of Mendel University of agriculture and forestry Brno. sv. LVI, č. 6, s. 157–166. ISSN 1211-8516.
- TICHÁ, I., HRON, J., 2006: *Strategické řízení*. 1. vydání Praha: PEF ČZU, 238 s. ISBN 80-213-0922-9.
- TOMŠÍK, P., SEDLO, J., ŠPERKOVÁ, R., 2007: *Management vinařství a lidé, stavby, příroda*. In: *Lidé, stavby a příroda 2007*. 1. vyd. Brno: VUT v Brně, Fakulta stavební, s. 123–138. ISBN 978-80-7204-545-7.

Adresa

Ing. Radka Šperková, Ing. Jiří Duda, Ph.D., Ústav managementu, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika, e-mail: radka.sperkova@mendelu.cz, duda@mendelu.cz